

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка I

Субота, 26-го січня 1924

Зшиток 4

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	49
ГАЙНРИХ ГАЙНЕ ПОСЕРЕДНИКОМ МІЖ НІМЕЧЧИ- НОЮ І ФРАНЦІЄЮ — Проф. др. Макса І. Вольфа	50
ЩОБ БУТИ НАЦІЄЮ	52
АРНЕ ГАРБОРГ — Богдана Лепкого	54
ІСТОРИК І СУЧАСНИК — Ів. Кривецького	55
БІДА З НАЗВАМИ	56
ЛІТЕРАТУРНА МОВА МАЛИХ НАРОДІВ	57
ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА І ЧЕСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ В ЗАКАРПАТТЮ	58
ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ — З. К.	58
MISCELLANEA	57, 59—61
„СЯ“ — Володимира Бирчака	62
VIOLA TRICOLOR — Теодора Шторма	62

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО У БЕРЛІНІ
ОКРЕМИЙ ВІДДІЛ У ЛЬВОВІ

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристик українських правих партій	0,10
2. В 60-і роки смерті Шевченка, збір. Кузеля	0,10
3. Бандурист. Жак. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабудні. Нариси	0,15
5. Памяти І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська літературна мова й правопис	0,10
8. І. Нотляревський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45
9. І. Нотляревський. Твори. Т. II. Наталка Полтавка, Москва чарівниці і п.	0,25
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в 1/2 полотно з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спомини утісача	0,30
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16—17. О. Сторожено. Твори. Марко Прохляк і п.	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лепкого (Друкується.)	—
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артист, Музика й п.	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно єсть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші.	0,05
27. Рідне Слово. Збірка новел і оповідань	0,90
28. П. Нуліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Нуліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 39 обр.	0,50
32—33. В. Бирчан. Василько Ростиславич	1,—
34. В. Ємець. Кобза та кобзарі, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,35
35. Б. Ілин. Національне виховання	0,15
36. П. Нуліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30
37. П. Нуліш. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,35
39. І. Орлов. Каїн і Авель. Драма	0,30
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. I, Гетьман	0,50

	Дол.
42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластуництва (скаутінгу)	0,10
44. О. Щоголіс. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенко. Твори. З портр. художника, 66 фот. й вступною статтю Г. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Новаківський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії, ч. II. (Нововічна доба)	0,40
3. М. Аркас. Історія України. (Друкується.)	
4. М. Ваврисевич. Порадник учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах кишеньового формату, в оправі	6,—
В полотняній опр. в одному томі	5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в кишеньовім форматі, в оправі	3,—

V. Чужомовні видання.

1. J. Herasymowylsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomarov. Zwei russische Nationalitäten, з передмовою Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів. Випустив Б. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновітших недрукованих творів. (Кінчиться друкувати.)	
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Перфецького, під ред. І. Рудницького	

Всі книжки можна теж дістати на люкеуєвому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Пошукуємо представників і кольпортерів

Для кожної серії підготовляється цілий ряд нових книжок

Купуємо нові твори від авторів * На бажання висилається докладний каталог

Книжки висилаються тільки за попереднім надісланням грошей

Видавництво переймає й виконує теж усі друкарські роботи

Адреса Видавництва:

UKRAINSKE SLOWO / Buch- und Zeitungsverlag G. m. b. H.
Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11

ЛІТОПИС

Кн. I

Субота, 26-го січня 1923

Ч. 4

Рукописи і листи у редакційних справах посилати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

АНГЛІЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ, відкритий 15-го с. м. королем по всім вимогам пишного історичного церемоніялу, почав традиційну дебат у над „адресом“ до короля, себто відповідю на королівську тронову промову. Се перша сутичка між старим урядом і новою опозицією. Про найблизший вислід сеї словної битви зараз з першого дня не могло бути жадного сумніву. „Опозиція Його Величності“ під проводом Макдоналда негайно подала до адресу традиційне всесення, яким домагається уступлення правительства Болдвина: „Ми обов'язані одначе покірніше подати Вашій Величності, що теперішні дорадники Вашої Величності не мають довіря сього Збору.“ Голова третьої партії — ліберальної, Аскіт зараз-же поспішив з заявою, що його політичні приятелі подадуть свої голоси за поправкою адресу у згаданому дусі, і з того-ж моменту вся дальша адресова дебата стала маловажною до самого голосування 21-го с. м., про вислід якого здавна вже не могло бути жадного сумніву. Згадана поправка опозиції здобула 328 голосів трудовиків і лібералів проти 256 консерватистів. Прямий наслідок по традиції: уступлення Болдвина, авдієнція Макдоналда у короля та поява на політичній овиді першого соціалістичного уряду в Англії.

Як у нашій статті про народ дідичної мудрости в політиці¹ було зазначено, англійське громадянство, зокрема політичні його кола, ідуть на зустріч сьому найновішому розділові британської історії без нервозности і ... без ентузіазму. Консерватисти не сумніваються, що „робітничий“ уряд тільки антракт, по яким вони знов повернуть до влади; ліберали раді також, щоб їхні ліві приятелі якраз у теперішніх обставинах виявили свою ... невмілість правити великою імперією; самі-ж трудовики, не маючи вибору, перті своєю досьогочасною тактикою, почувують себе щось неначе той медвідь, що його ведуть на гладонський лід танцювати. Пристрасти розгорілися-б шотілько тоді, якби новий уряд, що заступає будь-що-будь тільки меншість парламенту, був у якійсь поважнішій справі переголосований, й у слід за тим якби хотів покористуватися старим звичаєм домагатися від короля розпуску парламенту й переведення нових виборів, під своєю орудою. Тоді вирине конституційне питання: мусить король приймати сю пропозицію, чи може відкинути її і сим примусити уряд до демісії. Бо, звісно, навіть в Англії немаловажна річ, хто переводить вибори.

Європа, і не тільки сама вона, слідить з великою увагою розвиток сих подій. Не тільки

з причини того визначного становища, яке британська імперія займає в сучасній політичній системі, і якого дальша зміна нікому не байдужна; Європа інстинктом почуває, що на британським острові, у сій правітчині новочасного емпіризму, доконується черговий історичний експеримент — досвід, який не остане без поважного впливу на інші краї. Від самого VIII-ого в. нашої ери, з апостольства св. Боніфатія у Франконії, з Британії періодично виходили і по світу розливалися нові ідеї, нові методи, нові зразки краси, нові політичні установи, нові соціальні форми життя, нова техніка і матеріальна культура і т. ин. Роджер Бейкон, Ввиклеф, Морус, Шекспір, Франсіс Бейкон, парламент, парламентарний уряд, Гюм, Лок, Стівенсон і багато інших — се світила, що в їх проміннях жили і розвивалися народи Європи. Ся остання, як сьгодні всякий розуміє, показалася нездідною розв'язати найголовніші питання політичного і соціального життя (як парламентаризм та робітниче питання) і тому не диво, що вона звертає свої очі в бік старої учительки — Британії. І Британія починає оце читати чергову історичну лекцію...

АДРІЙСЬКА СПРАВА — то друга в Європі, що побіч подій у Лондоні прикувала увагу політичного світа. На београдській конференції М. Антанти, після нотифікації Бенешом близького довершення французько-чеського союзу, заявив югославянський міністр закордонних справ Нічич, що й Югославія саме перед підписанням умови з Італією, по якій не тільки справа Фіуме розв'язується корисно для обох сторін, а ще — і тут уся сензація випадку — обі держави зв'язуються політичним союзом для охорони status quo — сучасного політичного стану. Преса всіх країн ломить собі голови над початком, змістом і наслідками такого несподіваного побратання двох суперників, що завтра мали стати ворогами. Вона цікавиться головню питанням, хто покровительствує новому союзови, а проти кого спрямовані його списи. Доси вислід такий, що одні видять у ньому діло британської дипломатії проти Франції, другі — французьку інтригу проти Англії, треті італійську міну підложену під Бенешову М. Антанту, а знов інші ще щось інше. Воно й не диво. Поперед усього, Вільсонови не вдалося ще на віки погребати „тайну дипломатію“; далі, умова ще не підписана і не видрукувана, навіть у тих частинах, які будуть призначені для сторонніх... Всі коментатори забувають одначе, що по обох боках Адріатику сидять два знамениті політики: Мусоліні і Пасич, які певно не в чужій службі догадалися

¹ „Літопис“ ч. 2.

було щораз ясніше, що мусить прийти до кривавої розправи й навіть сам Гайне пізнав се вкінці, хоч се пізнання означало руїну його мрій. В ясних хвилях бачив він грядучу війну й побіду Німеччини, одначе не бажав собі того в інтересі демократії і культури.

Пляни поета не вдалися, бо він перецінював Францію, а не доцінював Німеччини. Порозуміння можливе тільки серед рівних, а ніколи між двома народами, з яких оден хотів би мати безумовну перевагу й провід, спихаючи другого до ролі переможеного, або щонайменше здивованого обожателя.

Проф. Др. Макс І. Вольф

Щоб бути нацією

САМИМИ тільки настроями не було ще ніколи зроблене велике діло. Треба щось хотіти, і треба знати, чи воно можливе, в яких межах воно можливе. Треба видіти проблеми і мати якесь поняття, чи і як можливо їх розв'язати... Для мало не кожного з нас — політичне відродження самозрозуміле. Вказується при сьому на Прусію по 1806, на Польщу по 1795, на об'єднану Італію, на визволених з під турецького панування балканських народів, і думається, що по дощі наступає сонце, по зими літо. Сі що так говорять, навіть не здогадуються страшної поваги питання. Коли Епамінондас упав, настав кінець тебанській могутности. Сципіон зруйнував Картагину на всі часи. Швеція була великою державою від Густава Адольфа до Карла XII, Еспанія була першою світовою державою за Карла V і Филипа II. Та після розбиття еспанської Армади і після битви під Полтавою не стало ні великодержавного становища Швеції, ні світової імперії Еспанії, і винесений тоді всесвітню історією присуд був остаточний... І ми потерпіли невдачу, і її політичні висліди так зв'язали нам руки як мало кому в історії. Певно, наряд може пережити свою невдачу, одначе се жадна самозрозумілість. Він видержить удар, коли коріння його політичної сили не зломані. Чи се так у нас? Я думаю, що тільки легкодушний може на сей запит сказати „так“. Хто привик брати річі основно, тому таке питання наче важкий камінь на совісті... Чи ми взагалі нація?“

Хто таке пише і про кого? Заспокійся, читачу, се не Українець і не про Українців. Коли й буде який Українець з подібним важким каменем на совісті, то невідмінно мусить бути одно з двох: або він не матиме горожанської відваги прилюдно висказати своїх думок, або йому не дозволять сього. Хто заборонить — польська чи московська цензура? О, ні, таки своя рідна, громадська цензура — страшніша старої царської і всякої нової! Ось, дуже недавно, один із найповажніших і найкращих наших громадян, один із тих, що не лукавлять із своїми думками, — поневіряний частиною земляків за політичні погляди, у чистоті яких і найбільший ворог не всилі сумніватися, — не знайшов на свою оборону багато більше як

афоризм: „Хто приневолює другого до мовчанки, той допускається насильства; одначе ще більшого насильства допускається той, хто користає з примусової мовчанки другого.“ Отже — се не про нас і не для нас писано. Наведені вище слова взяті з статті одного німецького професора в одному німецькому місячнику, писаний — звичайно — для Німців¹. Тому, думаємо, українському читачеві може бути интересно довідатися з авторитетних уст про те, скільки ще бракує... Німцям до того, щоб вони стали дійсною нацією, і се епонукує нас, не побоявшись закиду ереси, повернути до початих у горі думок.

* * *

Поставивши питання, чи Німці творять націю, проф. Дібеліус означає основні вимоги нації: спільний народний характер, спільність почування і хотіння, спільність великої історії, спільна велика національна мета у будущині, — та аналізує далше питання, чи Німці всі ті вимоги мають. Про спільний характер не може, на його думку, бути мови: різниці між поодинокими німецькими племенами більші від тих, що відокремляють Скотів від південних Англійців, Валлонів від Провансальців. — Спільна історія? Такої нема. Історична пам'ять сучасних західних народів починається біля 1500-го р., саме тоді, коли Німеччина була роздерта релігійною боротьбою. Протестанти видять у тім часі просто початок німецької історії, католики натомість стараються вязати сучасність з передреформаційною, середньовічною добою. І жадна синтеза не погодила доси обох сих антитез. „Тільки сліпий оптиміст може впевняти инакше. Ми не маємо жадних спільних великих споминів, жадних усім Німцям спільних великих людей. Гете і Шіллер, Бетговен і Моцарт, Кант, Ваґнер, — тільки поверх означеної освітної межі відчувається їхнє значіння. Бісмарк і цар Вільгельм I, — годі в усіх колах нашого народу святкувати їх пам'ять без застережень: тут головно конфесійних, там соціальних... Ми одинока нація у світі, що не знає ні спільних великих свят, ні спільних великих людей... Рішельє і Наполеон, Кромвель, Веллінгтон, Петро В. були національними героями їх усього народу; Фридрих В. і Бісмарк ні.“ Не було спільних людей, не могло бути спільних цілей. Одинокий раз була Німеччина єдиною — в серпні 1914; перший раз по 400 роках; та по трьох роках старий розлам появився знов.

Правда, Німеччина творить одноцільне спільне господарське поле, одначе сього замало. Історія не зупиняється перед господарськими необхідностями, як у деяких колах уперто віриться; наглядний доказ — Австрія. Господарська доцільність — се в історії тільки сила другорядної вартости. Дійсна історична сила впливає тільки з волі чинних людей. Ні господарські обставини, ні низка інших дрібних

¹ Sind wir eine Nation? Von Univ.-Prof. Dr. Wilhelm Dibelius (Velhagen & Klasing's Monatshefte, 38. Jahrg., Januar 1924, 5. Heft).

культурно-обичаєвих спільностей не достаточні, щоб велике німецьке плем'я наповнити одним змаганням й одним хотінням. „Ми не жадна нація, хиба що найвище національність“ — каже автор. Поняття нації можна прикладати до Німців тільки в тім розумінню, що се буде тільки сама спільність певної географічно обмеженої і в одній спільній мові висловленої культури. Та у всіх інших націях є ще щось поверх того, одначе Німці протягом своєї 2-тисячної історії не доправили до такого вищого поняття нації. Маючи се на увазі, можна зрозуміти й останню катастрофу Німеччини: Вільгельм II хотів з таким неготовим народом вести світову політику! Кожда держава і кожда політична ціль мусить мати відповідну підбудову, яка лежить не в числі людности, а в її якості. Такої підбудови для ведення світової політики Німці не мали; вони спробували зробити другий крок, поки ще перший удався.

Дійшовши до ствердження такого стану німецького народу, автор зобов'язаний був зупинитися над прямим висновком того ствердження, — висновком, що замикається у новім питанню: Чи Німцям не судилося більше надробити спізнєння у своїм історично-політичнім розвитку? Чи навпаки, їхні зусилля піднятися зі становища національності на ступінь нації мають вигляди на успіх? Відповіді на таке питання присвячена друга половина статті проф. Дібелюса; докладно беручи, не відповіді, а міркуванням на сю тему. Як совісна наукова людина він не міг сказати прямо ні „так“, ні „ні“, вказав тільки ті основні проблеми національного життя, які мусять бути розв'язані; ті психологічно-моральні зміни, які мусять бути довершені; ті політичні і соціальні шляхи, якими дальший розвиток Німеччини мусить пійти, щоб вийти з недокінченої форми й перемінитися в новочасну дійсну націю і займати місце не тільки побіч Англіїців і Французів, а й побіч Росіяні і... Поляків навіть. Автор заявляє проти аполітичної резигнації, як проти змагання виключно промислової, так виключно культурної діяльності, — бо одна і друга без великодержавного становища буде згори засуджена на знидіння. Німці мусять виробити у собі змисл до політики і реальностей життя; мусять позбутися екстремів у почуваннях і чинах: як варварського націоналізму, так безсоромного безполого космополітизму, та дійти до національної рівноваги — національної синтези. Чи все те станеться, навіть при добрій волі німецького громадянства, автор не говорить.

* * *

І, як совісна людина, не може сказати. Бо скільки не говорено-б і не писано-б про доцільність історичного розвитку, і скільки не вірено-б у те, що одиниці й народи мають можливість свідомо давати своєму розвоєви сей або той напрям, — в дійсности життя йде поза межами всякого раціоналізму; все те що зовемо історичним поступом — се тільки вислід несвідомого процесу, залежного від безконечної кількості чинників, яких жадна індивідуальна, жадна

збірна воля не всілі опанувати і собі на службу повернути. Хто зна чи Німцям не судилося на віки вічні остати „національністю“...

І, мій Боже, чи се вже таке велике нещастя? Беручи докладно, поділ народів на „нації“ і „національності“, положений в основу песимістичних міркувань проф. Дібелюса, тільки конвенційний, без історично-наукового оправдання, як узагалі нема докладного філософського означення тих понять. По правді, автор ставить дуже високі вимоги, щоб кому признати характер нації, — вимоги, взяті майже всеціло з обсягу політичного життя. На його міру, історія знала-б тільки дуже маленько справжніх націй: у старині одних тільки Римлян; у новіших часах, в Європі: Англіїців, Французів та, з великими застереженнями, Росіяні; поза Європою: Японців і Американців; в кождім разі дуже небогато можна-б додати до цього списку. Ну а інші? Невже товариство всіх інших старих і нових народів таке вже непочесне?

В дійсности, се мало оправдана довільність признавати характер повних народів - націй тільки кільком вибранцям історичної долі, а всім іншим признавати тільки становище $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ і т. д. „правдивої“ нації. Се виглядає так, неначе-б хто характер типового „чоловіка“ признавав тільки Олександрови В., Наполеонови то-що, а всіх інших мав за недорідів. Чому не навпаки, чому не шукати типових форм народних індивідуальностей саме серед „національностей“, а згаданим щасливцям не признати характеру виїмковості? В такім разі Німцям певно ніхто не зможе заперечити права називатися повною нацією, хоч і не привилеюваною. В нічній історії, наприклад, не поновилося мабуть стільки життєвих форм старинної Греції, як саме в німецькій. З другого боку, понизше таких типових народів буде ціла низка зправди недокінчених народних формацій т. зв. національностей (сама назва тут неважна), головною прикметою яких є недовстача політичної самостійности.

Всі три категорії народів, чи як хто хоче — рас, мали й мають свої моменти підєму, розцвіту, нещастя і упадків, як усе на світі. Та що нас на цьому місці особливо займає — се питання про перехід із одної категорії у другу, саме з низшої у вищу, та про можливості й умови такого переходу. Заперечувати такі можливості, маючи перед очима перемену роль межі Іспанією й Англією в XVI-ім в., або найновіше народження Финців, Естонців й ин. — годі очевидно, та з другого боку не можна попадати у злуду, що такі переми історично-політичної „локації“ діло взагалі звичайне і легке, що вони залежать тільки від самого хотіння відносних племен. Не слід забувати, що одні народи падають із вищого становища у низше що-найменше таксамо часто, як інші піднімаються вгору, а може ще частіше, бо воно... легше. Тому всяка честь національним змаганням перейти у ряд політично-старших народів, одначе при всьому суть політичної мудрости виявляється найперше умінням зберегти й забезпечити від усяких ворогів і стінує національне добро та розумним користуванням із нього.

Арне Гарборг

ВМЕР Арне Гарборг... Ця вість перед двадцятьма роками була би блискавкою облетіла весь світ і голосним гомоном відбилася б у цілій культурній пресі. Тоді, коло року 1900, стояв він на верху слави. Його імя ставили поруч імен Ібзена й Бернзона, а його „Втомлені душі“ належали до найпочитніших книжок. За час війни Гарборг не грав голосної ролі, не забирав слова ні за миром, ні за дальшим проливом крові, не кидав бомб з літака, як його південний товариш, не був міністром від літератури, як його сусід на сході, не захоплював городів, не творив правительств, остався Гарборгом і — його призабули.

Призабули, та не забули. В літературній спадщині цього письменника є твори, переложені на всі культурні мови світа, котрі ще довгі літа зберігатимуть перед забуттям імя свого автора.

Арне Гарборг прийшов на світ дня 25-го січня 1851 в Тіме в Норвегії. Син селянина, відчув на власній шкірі культурну й суспільну різницю, а навіть різницю у світогляді селянської й інтелігентської верстви. Батько й ціла родина були дуже побожні, селянська загарливість і релігійний фанатизм виключали всяку життєву радість. Це той ґрунт, на котрім виростає Гарборг як письменник. Боротьба з класовими упередженнями і проповідь свободи совісти, слова, навіть вільної любови, червоною ниткою вється крізь більшість його драм, вістей і новель.

Оден з кращих знавців норвежської літератури, проф. Гйальмар Крістенсен каже, що норвежські поети це полемісти, вправді абстрактні, а всеж таки завзяті, агресивні. В них є звичайно щось із пастора і щось з селянина, котрий любить безнастанно правуватися, шукати правди. Ібзен, Бернзон і Гарборг стверджують правдивість цих слів. У всіх їх, і в багатьох інших норвежських письменників, соціальні проблеми грають першу роллю. Вони полемізують, валять старих богів, атакують усьо, що тільки є між небом і землею.

Різняється тактикою, темпераментом і літературним хистом. Найбільше бе в очи різниця між Бернзоном і Гарборгом. Бернзон оптиміст, а Гарборг глядить на світ крізь закопчені скла. Більшість його героїв нидіє морально, розкладається і тоне в буденщині, в боротьбі за дах над головою і за ложку страви. А як котрий з них отямиться, гляне кругом себе і побачить, куди він зайшов, — то валить головою об мур і кінчить життя самовбивством. Вже в першій своїй повісти „Вольнодумець“ змалював Гарборг

тую безпощадну боротьбу, котру в Норвегії провадять з людьми інших поглядів і переконань. Знищити свого противника, це річ природна і моральна, хоч би й як неморальним був спосіб боротьби. В драмі „Непересдані“ змалював партійну ворожнечу і її погубний вплив на публичну мораль. „Селянське студентство“ і „Молодість“ звернені проти насильства над совістю людини. Ніхто не має права диктувати людині, як і в що їй вірити, кого і як любити. Це право одиниці. Тут розуміється мусів Гарборг доторкнутися питання про виховання дітей і молодіжи і це питання атакував він не раз навіть дуже гостро. Найгостріше мабуть в повісти „При мамі“. Тут змалювані мамі, котрі виховують доньок виключно на відданиць і доньки, котрі тільки й роблять, що способляються до ловів на мужа.

А як лучиться якийсь білий крук поміж ними, так буде це „еманципантка“, суперниця мушчини, а не товаришка його.

Найславніша з повістей Гарборга — його „Втомлені душі“. Ідея „Втомлених душ“ впливає логічно зі змісту попередних повістей. Боротьба з життям, з суспільним устроєм, з капіталізмом, з заскоружлостю, з традиціями й упередженнями, боротьба після котрої приходиться перевтома. Невже-ж можна те все змінити, прочистити воздух, переродити кров?... Відповідь непевна, несмілива, теж хороблива... Декаданс... Працювати? В праці шукати заспокоєння життєвих трівог і втихомирення совісти?... Так... Але до того треба віри в свої сили, у власну енергію, у спроможність праці. А всього того в декадентів нема. Для них праця це ворог краси. Вона вбиває тонкість відчуження і нівечить вразливість. Остається

одно: втікати від життя... Куди? В могилу, або до Бога. Це друге лекше. І вони втікають, стають містиками, в релігії шукають того, чого не знайшли в життю.

Це до якоїсь міри сталося було із самим Гарборгом. В полеміці зі всім і зі всіма, в будованню власного, здебільшого наукового світогляду, він утомився. До того втратив посаду державного ревізора і виїхав з жінкою в гори. Грізна природа, віддалення від культурних центрів й осамітнення настроїли містично цього твердого реаліста. Він навіть у реалізм зневірився і року 1893 писав, що „світ невідомого“ не знає респекту перед здобутками просвіченого XIX століття. „Невідоме“ стає безличним. Навіть страхи ходять у білий день і даються фотографувати. Цю перемену в його світогляді видно з поеми: „Гавтуса“: „Заходить сонце реалізму, а сходить місяць романтизму з лицем блідим, як у небіщика“.

Arne Garborg

З цього роздоріжжя між реалізмом і містицизмом він уже не зійшов. Але для нас остався все таки одним з найбільших реалістичних письменників, одним з представників норвежської літератури, яка такою славою відкрила цей північний народ рибаків, котрий на наших очах мирно і без пролиття крові добув собі державну самостійність. До того у значній мірі причинилися його письменники (а між ними також і Гарборг), бо вони ревізією життя, суспільности, моралі, переоцінкою всіх народних цінностей поклали здорові основи під державну будівлю¹.

Богдан Ленкий

Історик і сучасник

З усіх російських історичних журналів на еміграції українським справам присвячено найбільше місця в історично-літературнім збірнику п. з. „Історикъ и современникъ“, якого вийшло досі в Берліні (1922—23) чотири книжки.

Як усі сучасні російські історичні публікації в Росії й на еміграції, також і сей присвячений виключно найновішій історії, з окрема споминам учасників й очевидців 1914—1920-го рр.

Та у противенстві до історичних публікацій совітських, які всю майже увагу присвячують історії російського „пролетаріату“, емігрантські російські історичні видання ставлять свої завдання значно ширше: вони не обмежуються на одну тільки частину російського громадянства, але своїми інтересами обіймають цілу б. Російську Імперію — без огляду на класи, політичні партії і навіть національності. Тим між иншим і пояснюється значна кількість у російських історичних публікаціях, що виходять на еміграції, з окрема в „Історіку и Современнику“, історичного матеріалу українського.

З поміж усього українського історичного матеріалу, що поміщений в „Історіку и Современнику“ і своїм змістом і своїм об'ємом на перше місце вибиваються великі й цінні спомини Д. І. Дорошенка п. з. „Война и революція на Украинѣ“ (кн. I, II, IV). Спомини сі починаються описом української Галичини, через яку автор, на місяць перед вибухом війни у 1914-го р., переїздив за кордон. Далі йде опис повороту з хвилею вибуху війни на Україну, опис погрому українства над Дніпром і над Дністром у початках війни, опис української допомогової акції у Києві галицьким політичним арештантам і закладникам, опис праці автора в „Союзи російських земств і міст“ у заплілю російських військ на Великій Україні і передовсім у Галичині і т. д. Та гвоздем дотепер опублікованої частини споминів Д. Дорошенка є розділи, в яких оповідається про події на Україні після вибуху революції в Росії. Отже про перші хвилі українського національного здвигу над Дніпром у 1917-го р., про народини Української Центральної Ради й її Уряду у Києві, про відносини між Київом і Петербургом взагалі. З окрема Галичани і Буковинці з великим інтересом прочитають

уступи, в яких автор описує свою діяльність в характері російського областного комісара (з правами генерал-губернатора) окупованих ще у 1917-го р. російськими військами Галичини і Буковини. Спомини не закінчені ще¹.

Другі спомини, які український читач прочитає з великим інтересом в „Історикъ и Современникъ“, се Н. Березанського п. з. „Польсько-совѣтскій миръ въ Ригѣ“ (кн. II—III). Се записки безпосереднього обсерватора польсько-російських мирових переговорів у Ризі в 1921-го р. — отсього буквального майже повторення історичних польсько-московських переговорів в Андрусові з 1667—68-го рр. Записки сі в значній мірі й присвячені описові поділу риз українських між Польщу і Москву. Зокрема цікаві дані про участь і долю двох українських мирових делегацій: велико-української (У. Н. Р.) і галицької.

Класичний образок новочасної української анархії дав Н. В. Герасименко у своїх споминах п. з. „Махно“ (кн. II). Читається спомини сі наче казку 1001 ночі. Читається і вірити не хочеться, що така Махнівщина була можлива в нас іще на поч. атку XX-го в. І тільки прочитавши їх, розуміємо вповні головну причину наших історичних і найновішої національної трагедії. Переповідати отсі незвичайно цікаві спомини подрібно — зайва річ. Si magna parvis componere licet — відвертаючи відому латинську фразу — то значна частина минулого і сучасного України се власне Махнівщина. Та всеж таки на оден момент Махнівщини бажав би я звернути спеціальну увагу: на зангажовання її в 1918-му р. на безпосередню службу московському большевицькому генеральному штабові з означеною згори метою — підняти найперше разом з Винниченком і Петлюрою „народне“ (!) повстання проти гетьмана П. Скоропадського, а опісля проти... Винниченка і Петлюри. І службу цю, як стверджує автор споминів (що був довгий час разом з Махном), Махнівщина виконала як найкраще...²

Німецький майор Г. Франц оповідає про „Евакуацію германськими військами України“ (кн. II). Се спомини про відворот німецьких військ з України зимою 1918—19-го рр. Відворот, що завдяки згаданій вище українській анархії мусів збройною силою пробивати собі шлях до батьківщини.

Нарешті ще одна статейка з української історії. 300-ліття смерти українського гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного редакція „Історика и Современника“ вшанувала окремою згадкою М. Т. п. з. „Петръ Конашевичъ-Сагайдачний“ (кн. III).

З неукраїнського матеріалу, поміщеного в „Історіку и Современнику“, слід звернути увагу передовсім на великі і дуже цікаві спомини б. французького амбасадора в Петербурзі (у хвилі вибуху війни і підчас самої війни) М. Палеолога п. з. „Императорская Россія въ эпоху Великой Войны“ (кн. I—IV). Це до-

¹ В українській (ширшій) редакції спомини Д. Дорошенка виходять у Львові. Досі вийшло 3 часті.

² Спомини Н. Герасименка в українським перекладі надрукувало львівське „Діло“ (1923, грудень).

¹ Відокремившись від Швеції Норвежці не завели модерної республіки, а повернули до монархії, загубленої ще у XIV-ім в.

кладний щоденник французьких дипломатично-політичних заходів у Петербурзі безпосередньо перед і після вибуху великої війни у 1914-му р. — щоденник, який має на меті всю вину за вибух останньої світової війни звалити виключно на Німеччину. Та уважний читач того будь-що-будь по мистецьки спрепарованого щоденника таки набирає іншого переконання. Для нас згаданий щоденник цікавий іще зокрема. В ньому два рази занотована півофіційна інтервенція французького амбасадора у Петербурзі в російського міністра закордонних справ Сазонова в українській справі. Раз під днем 1. XII. 1914 в справі російських переслідувань гр. к. церкви в окупованій тоді російськими військами Галичині (кн. II), другий раз під днем 9. IV. 1915 в справі українського руху взагалі (кн. III). Відповідь Сазонова в обох разях була негативна.

Вкінці ще на одні спомини, хоч і не-українські, бажав би я звернути спеціальну увагу українського читача. Се Н. Бережанського п. з. „Четыре съ половиной мѣсяца латышскаго большевизма“ (кн. IV). У споминах сих оповіджені докладно події, які мали місце в Латвії в 1918-19-ім рр. Події, які живцем нагадують 1918-ий рік на Україні. Взяти хоч би початковий латишський демократичний уряд Ульманіса і московський большевицький наїзд на Латвію. Взяти далше покликання згаданим латишським урядом Німців на поміч і недодержання відтак заключеної з Німцями умови. Взяти вкінці зроблений Німцями державний переворот, усунення нездарного і віроломного демократичного уряду від керми державою і віддання влади в руки правих кругів латишського громадянства під проводом А. Недри... Та тут і кінчиться подібність латишських подій до українських. Бо після доконаної Німцями зміни внутрішнього устрою латишської держави, вся латишська національна інтелігенція не кинулася бойкотувати, саботувати та організувати повстання проти нового уряду, як се мало місце в нас на Україні, але, зрозумівши миттю серйозність моменту, всіми силами піддержала новий уряд та допомогла йому закріпити загрожену латишську державність. І в результаті — латишська держава існує по нині.

Ів. Кривецький

Біда з назвами

СУДИЛОСЯ нам мабуть ніколи не вийти з хаосу наших національних назв! Не маємо на думці ні походу польських шкільних властей проти терміну „український“, ні опозиції наших закарпатських земляків приймати його (обі справи стоять окремої розмови і до них ще повернемо); на жаль, і в обсязі нашого суверенного права немає у нас порядку з назвами і слід було-б уже припинити його.

Ось приміром, звідки взялося імя „Велика Україна“? До 1917-го р. мабуть ніхто не чув про нього. Раніше були тільки назви: „Російська Україна“, „Австрійська Україна“, рідко „Угорська Україна“. Та наслідком революції й українських державно-правних прокламацій перша з тих назв стратила була своє практично-політичне оправдання, й ображала дотого почування самовизначених Українців; тоді-то по-

чало появлятися нове слово „Велика Україна“, одначе що-тільки з 1918-го, після прокламаційного самовизначення австрійських Українців, вона здобула чималу популярність й уживається сьогодні доволі широко.

Певно, імена і назви часто бувають вислідами ірраціональних випадків і коли вони витворилися у віддаленій епосі, не має потреби раціоналізувати їх. Та інша річ, коли якийсь явище що-тільки т. ск. *in statu nascendi*; тоді не тільки можна, а й слід подумати, чи воно оправдане і корисне. Так ось і в сьому випадку. Поки новий термін не здобув собі повного права горожанства, не зайва річ з'ясувати собі невідповідність терміну „Велика Україна“ на означення тих українських земель, що лежать по тім боці Збруча чи т. зв. рижської межі.

Що означають, чи означали назви: Велика Британія, Велика Німеччина, В. Австрія, В. Італія, В. Польща, В. Сербія, В. Греція і т. ин.? Вони означали найбільший об'єм держави чи поняття, висловленого другим, головним словом. Значить: В. Британія обіймає Англію, Шотландію та Ввелс; В. Німеччина — всі землі приналежні колись римсько-германській імперії; В. Польща — всі історично-польські краї, і т. ин. А що-ж уявляє собою сьогоднішня „В. Україна“? Суму всіх територій, звязаних з Київщиною — історично, географічно, племінно? Ні, тільки частину їх, злучену з Києвом в однім політичнім творі, меншим навіть від колишньої „Російської України“! Се-ж очевидний абсурд! Одним словом, для означення українських земель за Збручем новий термін не годиться. Він може й повинен удержатися тільки на означення ідеального поняття „соборности“ всіх племінно-українських земель і як політичний програм на будуще.

Неодин думає у нас, що назва „Велика Україна“ означає „більшу“ (східну, наддніпрянську чи радянську) Україну супроти „меншої“ (західної, наддністрянської, галицької чи польської) України, одначе такий погляд помилковий. Поминаючи те, що терміну „Мала Україна“ у нас нема взагалі і що таким способом його pendant зайве, такі назви були-б суперечні з духом української мови. Вона знає Велико-росію і Малоросію, Великопольщу і Мало-польщу, тому треба-б уживати: Великоукраїна і Малоукраїна — форми, без сумніву, негарні, дотого неісторичні і практично незручні, яких нема потреби вводити.

Ще раз: Якби назва „Велика Україна“ була освячена традицією або засвідчена історичними актами, то можна-б полишити на боці питання про її більшу або меншу раціональність, її внутрішню оправданість, та уживати її у конвенційнім розумінню; та що воно не так, то краще перестати уживати її. На означення самого поняття, символом якого має вона бути, маємо більш відповідні назви, як ось: Україна (без прикметника, історично не то бездоганна, а єдино оправдана, так само сучасно-політично), ну — Східна Україна у протиславленню до Західної України, Наддніпрянщина, а вкінці — як політичне означення — Радянська Україна. Натомість усі українські землі по сім боці рижської межі мають право до назв: Галичини і Володимирії (історично єдино оправдана), Західна Україна, ну — і в деяких випадках —

На ліво:

**Гетьман
Мазепа**

Гравюра в берлінськiм Altes Museum

На право:

**Князь
А. Куракин**

якому Котляревський присвятив знану оду. Гравюра в берлінськiм Altes Museum

Українська ярмарка В. Тимма (Літографія в берлінськiм Altes Museum)

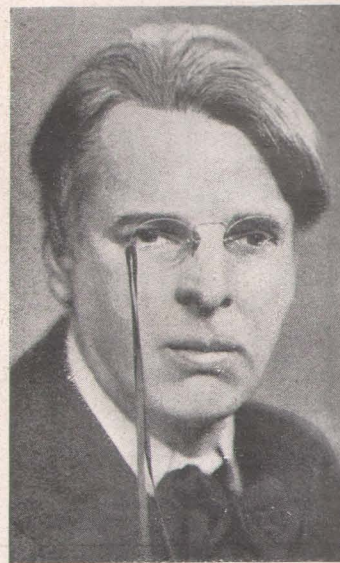

Др. Ф. Дж. Банфіл

Два учені Канадійці, визначені сьогорічного надгородою шведського інституту ім. Нобля, за винахід ліку „інеуліну“.

Др. І. І. Р. Маклід

Ірїйський поет і сенатор **В. Б. Їте** визначений сьогорічною літературною надгородою інституту ім. Нобля.

Анатоль Франс

славновісний французький письменник, ноблівський лавреат, тяжко занедужав.

Фот. Зенне

Видавництво „Українського Слова“ на виставці друкарського мистецтва BUGRA-Messe в Ляйпцігу.

Відбудова японської столиці Токіо
по недавнім землетрусі поступає дуже швидко. Вже 10.000 домів готових. Тут основи під новий госпіталь св. Луки.

Свято в пам'ятний день оснування німецької імперії (18. І. 1871) в берлінському університеті 18-го січня 1924. Похід студентських товариств. Фот. Зеннеке

Східно-Азійський Музей в Далем (Берлін) перед відкриттям. Фот. Зеннеке
Вигляд зверху і всередині.

Фот. Зеннеке

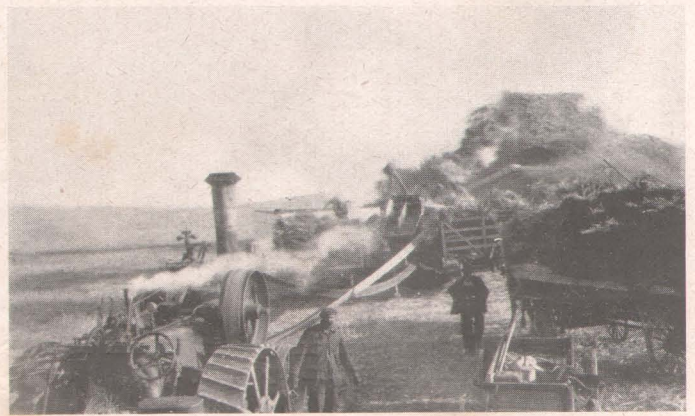
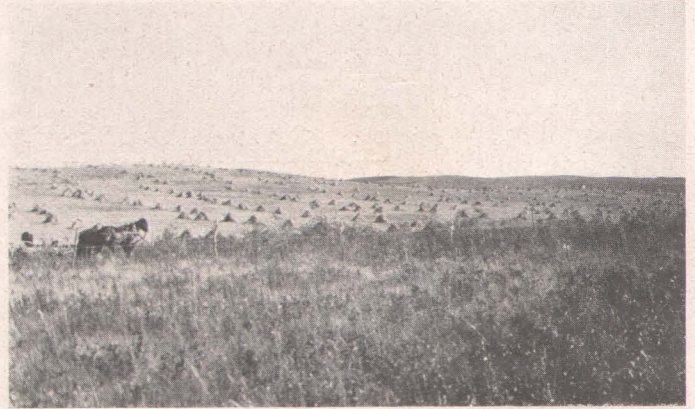
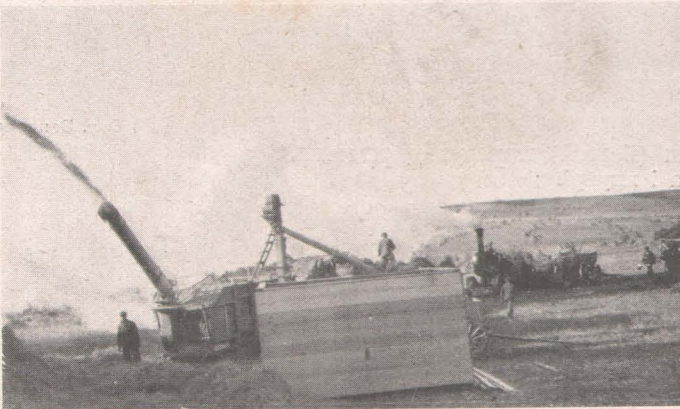
Жниво серед зими. На замерзлих озерах коло Берліна збирають тростину.

Снігове авто, уживане тепер в Англії.

Сцени і види з хліборобського життя в українських колоніях Канади

Польська Україна, подібно як прийдеться незразовити про Румунську Україну. Всі ті ймена оправдані як історично, так географічно і політично; вони ясні і не викликають жадного непорозуміння щодо означених ними предметів.

*

Друга наша назва, що вимагає якогось упорядкування, то для означення нашого Закарпаття. Була раніша традиційна „Угорська Русь“, що була всім однаково добре зрозуміла і знана, та з політичних причин ся назва стала вже неможлива, а в кождім разі і баламутна. Пізніше (1918) утворена „Руська Країна“ — назва, без сумніву, утворена дуже зручно і не без символічного значіння (злука старої „Руси“ з новою „Україною“) — на жаль не удержалася, знов з політичних, від нас незалежних причин. Версайський трактат, що несподівано звязав нашу Надтисянщину з Прагою, приніс черговий новотвір „Карпатська Русь“ (Ruthénie de Carpaties), у якому висловилося мабуть також бажання тих закарпатських земляків, що були причасні тій міжнародній транзакції (Жаткович з американськими емігрантами). Ся назва вже менше щаслива ніж попередні (бо „Руські Карпати“ далеко більші!), однак можлива і має міжнародно-правну санкцію. На жаль і її вже витискає, чи може й витиснула вже, нова назва „Підкарпатська Русь“, подумана очевидно Чехами. Для самих наших земляків за Бескидом сей додаток „Під“ цілком зайвий, а для всіх інших Українців нерациональний і баламутний: для них — ся земля не під-карпатська, а за-карпатська. Тому будемо в повнім праві, коли закинемо уживання назви „Підкарпатська Русь“, а вживатимемо тої, що узаконена міжнародними актами, себто „Карпатська Русь“. Звісно, в чисто історичнім розумінню можна послугуватися, у відповідних разях, старою назвою „Угорська Русь“; в географічнім та етнографічнім змислах добрий загальний термін „Закарпатська Україна“, тільки не слід при сім забувати, що тамашні наші земляки пристрасно дорожать своєю старою „Русю“, і не слід почитувати їм сього за гріх, бо-ж остаточно не ми, а вони мають право рішати про се.

*

А вкінці: Коли Галичане перестануть звати свою країну „Східною“ Галичиною? Ся назва мала політично-адміністративну та етнографічну основу в австрійських часах коли не тільки Львів, а й Краків належав до Австрії. По упадку Австрії Галичина і Володимирія стала тільки одна — такою якою була в часах своєї політичної самостійности, до XIV-го віку, вона й етнографічно одна — українська. Колиб таки кому хотілося мати східну і західну Галичину, то нехай шукає її межі не на Сяні, а десь на схід Львова; обі будуть українські.

УПАДОК ЦАРГОРОДУ. Константинополь остав голий й опущений. Та він не міг бути обдертий з свого незрівняного положіння, що назначає його на метрополію великого царства, і геній місця буде завсіди тріумфувати над припадками часу і долі. (Джіббон)

Літературна мова малих народів

ПАНУЄ у нас загальний погляд, що наша доба — то часи диференціяції чи диссиміляції національних мов, що мови малих і політично поневодених племен відроджуються, відокремлюються від щасливіших пануючих й усамостійнюються як рівнорядні літературні мови, та що такий а не инакший процес природний і незмінний. Такий погляд виробився у нас не тільки під упливом нашого власного національного розвитку, у XIX-ім і XX-ім вв., а й на основі подібних прояв інших народів, зокрема бувших австрійських і російських. Попри все те однак ся думка не має за собою прикмет безоглядної правди. В дійности розвиток людства і народів не йде по простій лінії, все в одному напрямку; він підданий безнастанним хвилюванням, черговим суперечним рухам, поступу і реакції, підему і занепаду. Сей історичний закон однаково правосильний і для еволюції літературних мов.

Історія дає нам чимало зразків противного процесу, ассиміляційного, т. ск. об'єднання мов. Не тільки такого, що ріжні народні говори зливаються в одну літературну мову, як м. ин. бачимо в історії розвитку української літературної мови в нових часах; історія Німеччини, Франції, Англії і т. п. показує, що вже готові літературні мови або зливалися з собою, творячи новий тип, або піддавалися одна одній: одна ставала загальною, друга для „домашнього обходу“. Та особливо інтересно те, що ще й сьогодні видко такі прояви і що вони не мають прямого звязку з політичним становищем даних народів. Ось прим. загально відомий і доси ще не цілком завершений процес творення норвежської літературної мови, де ще доси стоять проти себе прихильники спільної мови з Данцями і сторонники повного язикового сепаратизму.

Або Ірїйці. Їхня мова майже була завмерла; в новішій боротьбі за політичне визволення вона відродилася, а навіть стала урядовою в Ірїйській Вільній Державі. Чи думаєте, що пануюча англійська мова потерпіла на сьому багато? Ні, кождий інтелігентніший Ірїєць знає і хоче основно знати її; а далеко не кождий знає і бажає пізнати тайни гаельської мови. Найбільші ірїйські патріоти і найзавзятіші републиканці-сепаратисти часто думають і говорять тільки по англійськи; найліпші ірїйські письменники пишуть по англійськи і хіба дещо, „для принципу“, перекладають або дають перекладати на гаельське, як ось надгороджений ноблівською премією поет Ітс. Між Ірїйцями не вважається зовсім злочином бути явним прихильником англійської мови як вищого органу думки і слова та плекання гаельської тільки для домашньої потреби. Так прим. найповажніший ірландський журнал The Irish Statesman виступив недавно з статтею проти ілюзій, ширених деякими земляками, що буцім-то гаельський язик може заступити англійський; він впевняє, що Ірландія зовсіди остане двоязичною країною — в інтересі самих Ірїйців.

Правда, Ірїйці невеличке племя й уміщене серед моря англійського слова; вони літературно

належать також до наймолодших народів; не маючи спорідненої іншої мови (як прим. Словінці, що доброхоті ассимілюються до Хорватів) спираються на чужу й „ворожу“ англійську. Та маємо інший ще приклад, де стара культурна нація, племінно і язиково далеко більша і численніша від ірійської, виявляє нахил до резигнації з необмеженої самостійності і до шукання підпори в іншій мові. Се Португальці (і язиково звязані з ними Бразилійці). В найновіших часах ведеться у них, між найповажнішими письменниками, дискусія — не про те, чи побіч рідної мови не треба засвоїти собі іншу т. ск. світову та писати в ній, — а про те, котра з великих мов мала-б стати другою мовою кожного освіченого Португальця — французька чи еспанська (кастилійська). За першою заявляється прим. Аквіліно Рібейро, за другою Люї Араквістен.

Як бачимо, історія з усіма своїми процесами повторяється.

Земельна реформа і чеська колонізація в Закарпаттю

В середині м. грудня в Ужгороді були чергові (VII) збори Земельної Ради, до радиного органу державного Земельного Уряду. З доповіді урядника Говорки про сучасне становище земельної реформи в закарпатській Русі виходило, що перша частина програми земельної реформи обіймала майже 54.000 катастр. угрів, в тому добра половина орної землі, загород і лук. З усього передано на власність безземельним і малоземельним 9.443 кат. угрів, селам і міністерству хліборобства 9.956 к. у., чеським легіонерам 2.800 к. у., а вільної руки розпарцельовано межі хліборобів 7.398 к. у., за землевласниками залишено 9.084 к. у.; осталося для розділу між селян 5.397 к. у., для міністерії 9.403 к. у.

Над сим рефератом розвинулася жива дискусія, в якій члени Земельної Ради всяких партійних відтінків більш або менш остро критикували дотеперішню практику Земельного Уряду. Між іншими радний Симулик (трудолик) протестував, щоб і чеське міністерство хліборобства одержувало землю і щоб руську землю колонізовано чеськими легіоністами. — Радний Пиха (с. д.) спротивився також колонізації, поки місцеве селянство не буде заспокоєне землею. — Таксамо о. Желтвай (хлібороб) протестував проти колонізації легіонерів, краще було-б, на його погляд, щоб сама держава перебрала ті землі на зразкові господарства. — Радний Еґрі (мад.) жалівся, що малярські селяне не допускаються до участі в земельній реформі. — Підпер його р. Балог (землед.), заявляючи, що коли малярський селянин є горожанином республіки і здавна працює на землі, то він заслужив, щоб йому приділено її, а не легіоністам. — Р. Ключурак (с. д.) признає заслуги легіоністів, однак справедливості вимагає, що в першу чергу місцева людність повинна дістати землю. — Капітан Хилек, як заступник легіоністів, заявив, що чсл. легіоністи стоять на становищі справедливості і думають, що їх

тільки тоді можна поселяти на Русі, коли місцеве населення одержало вже землю. — Вкінці, відповідаючи на закиди, голова Земельної Ради Мельмука сказав м. ин., що легіонерам відведено не 12.756 к. у., як представляли бесідники, а тільки 2816 к. у.

Друга частина земельної програми обіймає поверх 387.000 катастральних угрів.

Доля української науки

ЗВІДОМЛЕННЯ Академії Наук¹ не могло за браком коштів, а може і з інших причин, появилися своєчасно, у Києві, коштом самої Всеукраїнської Академії Наук. Треба було його видавати щойно за границями України, для еміґрації, щоб звернути увагу громадянства на тяжкі часи, що їх приходиться переживати на Україні, українській науці й найвищій науковій інституції, Всеукраїнській Академії Наук.

Не хочемо тут розглядати діяльності Академії. Вона, як на такі несприятливі відносини, дуже широка й інтенсивна й дає доказ великої життєвості наукових робітників. Тільки вона обмежена до малого кола самих учених і членів та співробітників Академії, бо на видавання наукових публікацій та публичну наукову діяльність Академія не мала грошових засобів. Звертаємо лише увагу на те, як ті невідрадні обставини характеризує саме „звіdomлення“.

„Коли ми подивимося не матеріальне становище співробітників Академії та її установ, то не доберемо навіть відповідного слова, щоб схарактеризувати минулий злоповісний рік 1921-ий: „надзвичайно важкий“, „катастрофічний“, це все будуть слабенькі ще термини. Досі в історії Всеукраїнської Академії Наук за найгіршу добу вважався період денікинської окупації в Києві 1919-го року. Денікинці хотіли зовсім зачинити Українську Академію Наук, тай аж чотири місяці жаден із співробітників Академії не здобував платні. Минулого 1921-го року ніхто не думав зачиняти Академії; навпаки, центральна верховна радянська влада України ставилась до Академії аж надто прихильно: вона перейменувала її з Української на Всеукраїнську, вона видавала декрети про найкраще матеріальне забезпечення для Академії, вона асигнувала для Академії широкі кредити. Та в Києві, далеко од харківського адміністраційного центру, державна скарбниця хронічно страждала на брак грошових знаків, і декрети, проголошені з Харкова, фактично не могли здійснитися. Розкладка („разверстка“) тая, що одбувалася в губерніяльному фінансовому відділі, кожного разу, як привозилася до Києва нова партія грошей, бувала дуже нещаслива для такої не-губерніяльної загально-державної установи, якою являється Академія Наук. На Академію видавалися з київської скарбниці смішно-маленькі суми. Через те співробітники Академії не тільки не могли здобути свою платню в повному розмірі, бо попросту не здобували по

¹ Всеукраїнська Академія Наук. Звіdomлення за 1921 рік. Видавництво Української Молоді. Берлін 1923.

скільки місяців таки нічогісінько. І от за всенюк другу половину минулого 1921-го року, з червня до кінця грудня, тоб-то не чотири вже місяці, як було воно за часів денікинщини, а цілих шестеро місяців підряд ані копійки не було співробітникам Академії виплачено ані ординарним академікам, ані найдрібнішим служникам. Вже як настав новий 1922-й рік, то хоч не всю, а деяку частину платні за ті шестеро місяців минулого року співробітники Академії таки здобули, тільки-ж вартість тієї платні сталася, можна сказати, вже ніяка, бо ціна радянському карбованцеві різко впала. Як що комусь належалося за липень, напр. 30 000 крб., то коли-б він здобув ті свої 30 000 крб. своєчасно в липні таки, він міг-би собі купувати тоді мало не що дня по хунту хліба, бо хліб коштував у липні 1000 крб. за хунт. А коли співробітникові видано було належні йому ті липневі 30 000 крб. вже аж у січні чи в лютому 1922 р., то він зміг покупити собі хліба хіба лиши на одну-однісіньку днину, бо ціна за хунт хліба тепер не 1000 крб., як було в липні, а 33 000 крб.: місячної платні не стане людині вже й на хунт хліба.

Як назвати таке становище матеріальне? „Катастрофічним“? Ні замість цього грецького терміна, треба мабуть пошукати чи то знов у грецькій мові, чи вже в котрійсь інакшій мові якогось слова сильнішого...

З рахункового звідомлення виходить, що держава видала за 1921-ий рік на Академію несповна 198 мільонів крб., або на довоєнну валюту не більше як 990 карб. Коли взяти під увагу цифру штатних робітників, 404 душ, то вийде, що на одного штатного співробітника держава за 1921-ий рік видала взагалі трохи більше як на 2 карб. (докладно 2,05 к.), або менше як 20 копійок на місяць! Ці мініатюрні цифри, коли порівняти їх з витратами на „загальносоюзські“ цілі, такі смішно мали, що рацію має звідомлення, кажучи, що певно „нема на цілій Україні ніякісінької установи, щоб вона Радянській Владі коштувала так дешево, як Академія“ (стр. 63).

Взагалі „Звідомлення“ Академії є красномовним актом обжаловання совітської влади (щоб ще згадати скандальну справу із друкарнею „Українського Наукового Товариства“, що було примушене прилучитися до Академії!) і тому треба побажати, щоб це „звідомлення“ найшло поширення тепер, коли так багато говориться про „українізацію“ на Україні.

З. К.

БІБЛІОТЕКА М. Ф. Комарова, що в свій час була перетворена в Національну Одеську Бібліотеку під керівництвом сина покійного, Б. М. Комарова, тепер передана до Одеської Громадської Бібліотеки, як окремих український відділ. Між иншим туди-ж передана і надзвичайно цінна картотека праці покійного: „Національна Українська Бібліографія“.

При цій нагоді згадаю, що бібліотеки київської „Просвіти“ і „Старої Громади“ передані до відділу „Україніка“ Всенародньої Бібліотеки. Туди-ж поступила і бібліотека б. Духовної Академії.

Кінець німецького університетського календаря

ТЯЖКІ економічні обставини, серед яких опинилася тепер Німеччина, принесли нову жертву. З кінцем 1922-го року на 96-ому річникові перестав виходити відомий в академічних колах „Німецький університетський календар“ („Der deutsche Universitätskalender“) що виходив у Ляйпцігу накладом фірми Й. А. Барта й містив прегарний огляд німецьких університетських справ, між иншим список викладів усіх німецьких і що важніших закордонних університетів (головно австрійських, швейцарських, голандських і скандинавських). Ця втрата відчувається тим більше, що й теперішня Австрія не має подібного провідника. Тільки в Швейцарії далі виходить у двох мовах (німецькій та французькій) „Швейцарський Університетський Альманах“ („Almanach Universitaire Suisse“).

Афоризми

ЗМІНА ПОГЛЯДІВ. Хто чесно шукаючи правди змінює свої раніші погляди, той є людиною честі. Хто змінює свої погляди, тому що сподівається зробити особисто ліпший бізнес на иншій погляді, той є шкідником достойним призраства. Хто не змінює своїх поглядів, тому що не пізнає, що часи переходять понад ним до порядку, той може є високо-чесною людиною; чи він при тому й розумний, се тільки час може показати. Щоб признатися до зроблених помилок, треба двох річей: пізнання помилки і відваги. Хто пізнає зроблену помилку, а не знаходить відваги признатися до неї, той є трусом. (Шукайх)

ПОЛІТИЧНІ УСПІХИ. Успіхів не збирається по дорозі; вони плід і заплата за довгу низку заходів, і коли виступають на яву, тільки ті дивуються їм, що не знають їхнього довголітнього тихого приготування.

(Рібо)

ВІЙНА. Людина не зрікається війни, хіба приневолена до сього. (Валюа)

ГРОМАДА Й ОДИНИЦЯ. Де прокляття легководушности бушує в сімі, там мусить бути хоч одна людина, що спаленіє з сорому за своїх та загорить світлом у царстві совісти. (Фирстер)

ІДОЛОПОКЛОНСТВО. Щоб правдива релігія запанувала, ідоли мусять бути розбиті. Те саме мається з релігією Батьківщини. (Дельдрюк)

ЛІТЕРАТУРА. В наших часах наука й сила діяльності займають стільки місця, що письменство стало найбільше по-верховним осадом думання народу. (Ромен Ролан)

ПОЕЗІЯ — се дневник морського звіряти, що живе на суходолі і намагається літати в повітрі. (К. Сандбург)

Курси українознавства у Берліні

ЗНАЧНЕ число української емігрантів у Берліні, а зокрема з кожним семестром зростаюче число української молоді, що студіює на тутешніх вищих школах (університеті, техніці, торговельній академії і т. д.), викликало потребу улаштування курсів українознавства, на яких наша еміграція, відірвана від рідного краю, відсвіжила-б та поширила-б свої відомости з обсягу української історії, мови, літератури то-що. Для заспокоєння цієї потреби були улажені у літі 1921-го року, в будинку тодішнього Посольства У. Н. Р., трьохмісячні курси українознавства, на яких викладали проф. д-р В. Сімович українську мову (12 годин), проф. Б. Лепкий українську літературу (25 годин) і д-р З. Кузеля українську антропологію й етнологію (14 годин). Успіх цих викладів, на які ходило тоді стало 15—20 слухачів (на приблизно 30 записаних), піддав гадку продовжувати курси щорічно, а навіть покласти під них тривку основу, зорганізуванням сталого народного університету з відповідними семінарами й шкільними засобами.

Переведення цієї справи взяла на себе „Спілка студентів Українців у Німеччині“, яка доручила доцентів вінсдорфської техніки В. Доманицькому спростити відповідних лекторів, поробити підготовчі кроки й запровадити технічним боком курсів. Дня 9-го червня відбулося засідання Ради лекторів, що зразу радо згодилися безкористовно взяти участь у курсах, і виробили зараз подрібний плян, викладів, що в 46 годинах на протязі семи тижнів предбачав вищеприяті найголовніші дисципліни українознавства.

Курси відбулися справно по наміченому плану. Вони розпочалися дня 15-го червня в помешканню, яке даром відступила „Українська Громада у Берліні“, вступною промовою проф. Б. Лепкого й вступним викладом д-ра З. Кузеля про розвиток студій над українознавством, та складалися з таких викладів:

1. Др. З. Кузеля: Вступ до українознавства, 2 год.
2. Др. З. Кузеля: Географія України, 6 г. (Фізична географія України; Преісторія України у звязку з антропологією й етнологією; Етнологія України [з демонстраціями]).
3. Проф. д-р В. Сімович: Українська мова, 6 г.
4. Проф. Б. Лепкий: Вибрані питання з українського письменства, 6 г. (Вступ в історію літератури, Слово о полку Ігоревім, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Іван Франко, Погляд на найновішу літературу).
5. Проф. д-р С. Томашівський: Виклади з обсягу української історії, 6 г. (Сучасне й минуле, Умови історичного життя України, Початки державности на Україні, Галицько-Володимирська держава, Гетьманщина, Історичні основи української державности [з дискусією]).
6. Проф. д-р С. Томашівський: Церква й національна ідея, 1 г.
7. М. Гехтер: Статистично-економічна географія, 2 г.
8. Проф. В. Коваль: Українська кооперація, 2 г.
9. Асистент В. Доманицький: Аграрне питання на Україні, 5 г.
10. Генерал Омелянович-Павленко: Національна оборона, 4 г.
11. О. Скоропис-Йолтуховський: Міжнародне становище України, 2 г.

У програмі курсів були ще отсі виклади, які не могли відбутися за виїздом лектора:

12. С. Вировий: Українське шкільництво, 2 г.
13. Він-же: Історія розвитку громадської думки, 3 г.

Замість цього виголошено два дискусійні реферати:

Асист. В. Доманицького: Сучасний стан української цукрової промисловости, 1 г., і слухача Д. Олянична: Головні течії новітньої педагогії на Україні, 1 г.

Загалом було 44 год. викладів, по 45 хвилин кожний, але що деякі виклади затяглись на годину, то можна рахувати, що фактично відбулось 60 годин.

Курси зачалися, як було намічено 15-го червня й закінчилися 2-го серпня при досить гарному відношенню з боку нашого місцевого громадянства. Вже в перший день вписалось на курси 46 осіб, а загалом за увесь час існування курсів перебувало на курсах:

	Загальне число		Пересічно кожда особа відвідала годин:	
	осіб	годин	абсолютно	у % від.
1. Лекторів	10	145	14,5	32 %
2. Постійних слухачів студентів з Берліна	27	476	17	41 %
3. Постійних слухачів студентів з Вінсдорфу	15	336	22	50 %
4. Постійних слухачів не-членів Спілки	13	148	11	28 %
5. Гостей	21	168	5	11 %
Разом	86	1213	14	32 %

Як на берлінську колонію, що у цьому часі мала 200—300 осіб, число учасників курсів доволі велике, особливо коли взяти на увагу, що з усього загалу відвідувачів курсу було постійних слухачів 55 чоловік (з цього 13 не-студентів), що складає приблизно $\frac{2}{3}$ усього загалу слухачів.

Як видно з докладних записів, учасники ходили на виклади досить точно. І так осіб, що відвідали більше 50% викладів, було:

1. Лекторів	2, що слухали	87 год.
2. Студентів з Берліна	10, „ „	304 „
3. „ з Вінсдорфу	10, „ „	296 „
4. Не-студентів	2, „ „	52 „
Разом	24	739 год.
% загалу слухач.	27 %	61 %

Слідуючи відвідування курсів протягом усього терміну їх існування, можемо завважити, що перші тижні курсів мали найбільшу фреквенцію (у червні пересічно 40 слухачів, у першій половині липня 30, у другій половині 20). Це й зрозуміло, бо з кінцем липня багато осіб виїхало з Берліна.

У звязку з темою викладу найбільше цікавості викликали історичні й філологічні виклади, що й видно з отсеї таблички:

	пересічно Слухачів
1. Вступ до українознавства	49
2. Економічна географія (48+38)	43
3. Географія України (51+34+39)	41
4. Українська мова (42+39+33)	38
5. Історія України (48+38+29+16+24)	31
6. Історія укр. літератури (30+26+28)	29
7. Міжнародне становище України	16
8. Аграрне питання (16+16+14)	15
9. Національна оборона (19+9)	14

Курси українознавства показали, що їх потреба та що в найближчому році їх треба-б поновити.

З. К. і В. Д.

Чистота мови

ВИЗНАЧНИЙ німецький учений, проф. Адольф Гарнак мав недавно в берлінськім товаристві „Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft“ виклад про мову. Його цінні уваги про чистоту мови мають велику актуальність і для наших відносин. Мова, сказав Гарнак, це одинокий, в кождім разі найшляхотніший засіб вислову нашого духа, наших почувань, нашого досвіду. Але мова, як і тіло: вона лучить, але й розєднює. Відоме є слово: „Заговорить душа, і вже перестас душа говорити.“ При мові відчуваємо як тягар те, що наші вражіння мусимо віддавати таким матеріалом, якого ми самі не створили, який вже готовий. Ще більш пригнітаюче те, що мовою можна висловити все тільки по черзі: вона простолінійна. Ми не можемо говорити акордами, а мусимо говорити одно по однім. Гарнак уявляє собі надчоловіка так, що він може говорити акордами. Та, не зважаючи на всі ті недостачі, мова це чудовий інструмент. Наш найглибший і найвищий обовязок держати її високо і удосконалювати.

Кожда мова, що є чимсь вічно живучим, не є властиво одною мовою, а „коралевим пнем“ мов. Маємо народно розговірну мову і народно письменну мову, і вони знов поділяються на діалекти. Побіч них маємо культурну розговірну мову і культурну письменну мову. Та є ще й фахові мови. Змішування слів з таких ріжнородних ділянок спричинює вже само стало зміну мови і потребу її очищення.

бо інакше мова мусіла-б логічно, граматично і чуттєво спростіти. Як-жеж відбувається таке очищення мови? Мова очищується часто сама, так як очищуються самі ріки. А далі це завдання великих письменників очищувати мову, підносити її, поглиблювати і надихати теплом. Але й загал мусить працювати над чистотою мови.

Чи держати мову чистою, значить очищувати її від чужих слів? питає Гарнак. Розуміється, не треба переймати нічого лишнього з чужих мов. Але щодо чужих слів, то німецькій мові грозить, що вона попаде між розбійників і жандармів. Багато „зімчень“ далеко гірші, ніж чужі слова. Проф. Гарнак наводить ряд доказів на оборону прав чужого слова в мові. В ньому відбивається історія народу. Навіть в народних школах треба би призначувати одну годину в тиждень на пояснення учням таких слів, які вони повинні знати, коли хочуть бути освіченими. Чужі слова, взяті разом, творять образкову книжку історії культури народу і кожний розумний учитель може навіть на найнижшому ступні науки цю книжку відчинити і пояснити її дітям. Крім того чужі слова це міжнародне добро всіх громадських верств, а не штучно покликане до життя „есперанто“ в міжнародних взаєминах і науці. Але ще більше: Чуже слово зберігає рідні слова і їх ніжність, як футерал зберігає коштовний інструмент. Тут Гарнак наводить ряд прикладів, де рідне слово треба наломлювати і калічити, щоби ним висловити те, що легко і докладно віддається чужим словом. Чуже слово дає дуже часто багато потрібних відтінків нюансів на означення ступнів і посередніх форм. Нераз воно означає незвичайність в значінні величнього і піднеслого. Коли Гете каже: „Gottes ist der Orient, Gottes ist der Occident“, то чи не відчуваємо при тому, що це щось інше, ніж як би він сказав: „Gottes ist das Morgenland, Gottes ist das Abendland“? Але чуже слово підкреслює теж надзвичайність в значінні чогось згрідного, простацького, буденного. Чи можна замінити рідними словами такі слова, як „парвеню“ або „каналія“? Або як можна віддати інакше слова „валюта“, „девізи“ і т. д.? Гарнак вказує на те, як Гете вживав чужих слів. Часто мається вражіння: Це золотий перстень німецької мови, в який він вмів вставити чуже слово так, що воно видається як клейнод.

Найліпша охорона мови, на думку проф. Гарнака, це добрі письменники. О. Г. Л.

Національність

ГОЛАНДСЬКИЙ соціолог, проф. Штайнмец, що як гість берлінського університету має тепер ряд викладів про європейське національне питання, говорив у своїй другій лекції про умови, серед яких витворюється національна лучність. Ані спільність раси, ані спільність мови й думок не творять ядра національності. Таксамо глибокі основи спільної традиції і звичаїв, культури й історії не є типічні признаки для національності. Тільки воля до самостійности, що походить із спільної душі народу є ознакою національності. Проф. Штайнмец говорив далі про розвиток і становище європейських держав перед війною і зокрема представив м. и. основно розвиток Каталонців, Італійців, Сербів і Хорватів.

Нові видання „Українського Слова“

Олексій Яремченко. Основи пластуства з 17 малюнками в тексті (Бібліотека „Українського Слова“, ч. 42) Берлін 1923.

ЗАЦІКАВЛЕННЯ пластовою справою серед нашого громадянства спонукало Видавництво „Українське Слово“ випустити в світ невеликий інформативний підручник, наче доповнення до виданої Верховною Пластовою Радою у Львові великої праці покійного д-ра Ол. Тисовського „Життя в Пласті“. Як це і зазначається у передмові від Видавництва, книжечка д. Яремченка, що відомий вже у нас з багатьох статей з обсягу скавтіну (нпр. „Українські бой-скавти“ у „Воли“ з 1920-го року, ч. 12; „Скавтінг, його історія, зміст і завдання на Україні“ в „Українським Слові“ за 1921-ий рік і и.), призна-

чена „в першу чергу для тих читачів, що самі не належать до пластової організації, а хотіли-б ознайомитись з основами того методу виховання, що поширився нині по цілому світу й відомий під назвою скавтіну“.

З тою метою автор знайомить у загальних рисах з основними завданнями скавтіну, подає що важливіші інформації про розвиток і стан скавтіну, особливо в Англії, й дає короткі дані про скавтіну у Галичині і на Наддніпрянській Україні.

Книжечка закінчується фаховою пластовою бібліографією українською мовою (66 чисел).

Книжечка д. Яремченка, яку прикрашено 17 малюнками, взятими з чужомовних, головню англійських скавтових підручників, заслуговує на як найбільше поширення. К.

Наш фейлетон

ЯК черговий зразок європейського письменства починаємо в цьому зшитку Viola tricolor німецького поета Теодора Шторма в перекладі Б. Лепкого; зв'язаний з сим біографічний нарис подамо в найближнім випуску.

ГАЙНЕ ПОСЕРЕДНИКОМ МІЖ НІМЕЧЧИНОЮ І ФРАНЦІЄЮ. — Під сим наголовком подаємо на переді преінтересний нарис звізною німецького літерата проф. М. Вольфа, написаний спеціально для „Літопису“.

Листування

УКРАЇНЦІ В ЛИТВІ

(Віомок з листа до Редакції)

ТУТ на Литві є два українські села: Потервінта та Чорнодуби, які повстали з примусових виселенців з Київщини з 1913-го (? Ред.) року. Про Потервінту одержу незабаром докладніші вісти від одного знайомого, що там заробляє на прожиття разом з іншими товаришами. До Чорнодубів поїду при нагоді сам і зберу на місці потрібні відомости. Треба про це поінформувати наш загал, щоб не забув про своїх братів і допоміг їм заснувати бодай народню школу. О. К. Л.

Надіслані книжки й журнали

(Редакція просить Редакції й Видавництва прислати свої публікації до рецензії)

SLAVIA. Časopis pro slovanskou filologii. S podporou ministerstva školství a národní osvěty vydávají O. Hujer a M. Nurko. Tiskem a nákladem České grafické Unie v Praze, 1922—1923. Річник I, зш. 1—4; річ. II, зш. 1—3.

КНИГАРНЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ. Каталог. Львів 1924. 2 частини: I. Повісти, оповідання, нариси, новелі. II. Книжки для дітей і молодіжи.

День за днем по світу

(16—22. січня 1924)

16. Землетрус у Японії, Індії й Колумбії. — Відкриття чергової конференції комуністичної партії в Москві.
17. Французький парламент, після дебати над упадком франка, ухвалює довіря Поенкаре.
18. Нове сформулювання репараційних домагань Франції. — Повстання на Філіппінських островах.
19. Відкриття VII-го всеукраїнського радянського з'їзду в Харкові. — Промова німецького міністра закорд. справ Штресемана у справі репарацій. — Америка встряєє в мексиканську революцію.
20. Зеліничий страйк в Англії. — Закриття московської комун. конференції.
21. Смерть Леніна. — Англійський парламент ухвалює недовіря урядови Болдвина.
22. Демісія консервативного кабінету Болдвина. Лідер робітничої партії Макдоналд прайм-міністром.

„Ся“

ПРИЙШОВ до мене такий-то і такий панок. — Я прийшов до вас, — каже, — в дуже важнім ділі; пишу таку-то і таку філологічну працю, дайте мені книжки. Я мушу ту працю ще нині докінчити.

Книжки стояли приготовані. Мій панок глянув на них і спитав:

— А не знаєте, чи Петро Іванович вже приїхав?

Це питання було поставлене так недоречі, що я здивувався: прийшов за книжками до праці, яку нині мусів докінчити, а думає, чи приїхав Петро Іванович, чоловік йому зовсім чужий. Та я люблю обсервувати людей і їх студіювати. Супокійно відповів я:

— Не знаю. А вам його треба?

— Ні не треба, а так собі... Хотілося б знати...

Але до приготованих книжок він не брався. хоч казав собі їх зладити, хоч нині мусів докінчити працю... Ніби не звертаючи на нього уваги, зачав я свою працю. Він скрутився сюди-туди, аж глип: стоять інші книжки. На горі був підручник хемії, з образками. — Подивлюся на неї — промовив сам до себе і став перекидати листки хемії. (Що хемія могла його обходити?) Та вже по хвилі вхопив іншу книжку, якийсь грубий словар. Я весь час мовчав, а він перекидав книжку за книжкою, кождо ставив на інше місце як була і знов брав нову. Посидів так дві години, книжок, ізза яких прийшов і на основі яких „нині мусів“ закінчити працю, він і не рушив. Коли відходив, я спитав:

— Чому-ж ви не переглянули книжок, ізза яких ви прийшли?

— Мені їх конче треба, але нині вже якось не довелось.

Цей чоловік не мав ще 30 літ, був укінченим студентом університету. Коли він вийшов, я подумав в пересерддю: Оце й причина, чому до нині не маємо своєї держави! Кільки-то людей знав я уже із усіх закутин нашої землі, та як мало знав я наших людей з залізною волею! Що панували-б над обставинами, а не обставини над ними! А як богацько знав, що були човнами без керм і весел на широкому морі життя! Знаю наших людей, що не то цілими днями, але цілими літами живуть без пляну, поставленого з гори! Знаю наших молодих і старших адвокатів і поетів, священників і лікарів, яким жиєся, але які самі не живуть, самі не мають сили вести свого життя сильною рукою, а так від обставин до обставин, а так... прийшлося по книжку, яка конче потрібна нині, але обставини кинули до іншої книжки і не довелось...

Яка причина цьому? Думаю, що ми селянський народ, який не в силі опанувати часу та обставин. Не зорав на весні в час, бо ще не розтопилось; не привіз сіна, бо захмарилось; збіднів, бо не вродилось... Усе хто інший винен, а не він. А наша інтелігенція ще не перейшла стадії від психології селянського побуту до нової, міської культури, якої вимагає від нас наш вік. В нас і до нині, в родиннім і суспільно-національнім

житті, сильніші обставини. А результатом цього: часте уживання того „ся“. Малий хлопець каже: Я ніс склянку, вона випала і збилася! — Сама склянка випала і сама збилася! — У нас скаже студент: „Мені не довелось прочитати лекцію.“ — Політик каже у нас: „Я думав як найліпше, та не пошастилось...“

Що за деморалізуючі вискази! Усе винне то нещасне неособове ся — а ніколи не винен чоловік, не винен я! А коли й винен, не має одваги сказати: Я випустив склянку з руки і збив її! Я не прочитав завданої лекції, бо я був лінивий. Я вів злу політику і програв справу. Я зробив це зле і це зробив я зле — а все любимо ховатися за це нещасне „ся“.

Пробуйте перекласти на німецьку мову наше класичне: мені не хотілося..., а не переложити, бо Німець знає: я хотів, або: я не хотів, ти хотів, він не хотів і т. д.

Зато думаю, що будову держави треба зачинати від реформи нашого життя, а реформу життя від викинення з нашої мови неособистих слів в роді: мені розлялося, мені не хотілося, мені не довелось — а впливаймо на чисту воду і берім відповідальність за наші вчинки і наші слова, в житті приватнім і публичнім.

Володимир Бирчак

Viola tricolor

Написав Теодор Шторм

БУЛО дуже тихо у великому домі: але навіть по просторих сінях розливалися пахощі свіжих китиць цвітів.

З дверей, насупроти широких сходів, що вели до горішних кімнат, вийшла стара, охайно вбрана служниця. Зі святочним самовдоволенням примкнула за собою двері і повела сірими очима на стінах, ніби в останнє хотіла ще оглянути кождо порошину. Притакнула і глянула на старий англійський годинник, що якраз у друге відіграв свою фразу.

„Вже пів!“ — прошептала стара: „а в осмії, так писав пан професор, хотіли панство бути на місці!“

Сказавши це, добула з кишені спору вязку ключів і зникла в дальших покоях.

І знову зробилося тихо; тільки тикіт маятника чути було в широких сінях і в горі у входовій клітці; крізь вікно над входовими дверми впав ще оден промінь вечірного сонця і блищав на трьох позолочуваних кульках, що вінчали ящик годинника.

Тоді з гори залунали дрібні, легкі кроки, і на сходах появилася може десятилітня дівчинка. І вона була свіжо і святочно вбрана; суконка в червоні і білі смужки добре підходила до снідого личка і до блискучо чорних звоїв волосься. Поклала вона руку на поруче, а головку склонила на рамя і так звільна зсувалася в долину, впяливши свої темні, розміряні очі на двері, що вели до протилежної кімнати.

Хвилину зупинилася в сінях і надслухувала: опісля відчинила легенько двері і крізь тяжкі занавіси всунулася до покою. Тут було вже темняво, бо оба вікна глибокого покою вихо-

дили на вулицю звужену високими домами: тільки з боку над канапою, як срібло на темно-зеленій оксамітній тапеті, вилискувалося зеркало. Здавалося, що воно в тій самоті на те тільки й призначене; щоб відбивати в собі образ свіжої китиці рож, котрі стояли в мармуровій вазі на столі перед канапою. Але незабаром у його рамах появилася також темна діточа головка. На пальцях побігла дівчина по мягким килимі, тонкими руками стала перебірати біля цвітів, а очима озиралася на двері позад себе. Врешті повелось їй добути з китиці на пів розцвілу троянду; але при тій роботі не вважала вона на колючки і тепер червона капля крові спливала по її руці. Скоренько — бо мало що не впала на узір коштовної столової капи, — висала її устами; потім так само тихо, як увійшла, з добутою трояндою в руці, прохвзнула крізь занавіси при дверях назад у сіни. Тут ще раз надслухувала хвилину, а потім по тих самих сходах, по котрих збігла в низ, вийшла назад на гору і перебігла здвж коридор аж до останніх дверей. Ще раз зирнула крізь одно з вікон, перед котрим у вечірній заграві ластівки увихалися, і поклатла руку на клямку.

Була це батькова робітня, куди вона в його відсутності звичайно не входила. Тепер стояла тут сама одна між високими шафами, навантаженими безчисленими книжками. Коли звільна примкнула двері, під вікном ліворуч почувся голосний лай собаки. По поважному личку дитини перебігла усмішка, підійшла скоро до вікна і зирнула. В долині простелявся великий, домашній город з широкими муравниками і кущами; але її чотириногий приятель побіг уже мабуть якоюсь іншою дорогою, бо хоч як дивилася, нічого не могла відкрити. І нараз ніби тінь упала на личко дитини; вона-ж за чимсь іншим туди прибігла; яке їй діло до Нера!

На захід, напроти цих дверей, котрими увійшла, покій мав ще одно вікно. Коло нього, під стіною, так що світло сидячому якраз під руку падало, стояв великий стіл до писання з цілим апаратом вченого дослідника старовини: бронзи і теракоти з Риму і Греції, малі моделі старих святинь і домів і другі предмети, добуті з руїн минувшини, заповнювали майже цілу насаду стола. А над столом, ніби з голубих весняних обляків виступаючи, звисало природної величини погруддя молодої пані. Ніби вінець молодости, над ясним чолом вилися золоті сплітки волосся. „Благословенна“, це перестаріле слово відшукали для неї її приятелі; — колись, ще тоді, як вона на порозі цього дому всміхаючися гостей вітала. І так гляділа вона й тепер своїми синіми діточими очима зі стіни, з портрету; тільки коло її уст вилася легка черта смутку, котрої за життя ніхто в неї не бачив. Маляра тоді за це ганили, пізніше, коли вона вмерла, всім здавалося, що ця риса потрібна.

Мала, чорноволоса дівчинка, наблизилася тихо і її очі з пристрасною сердечністю повисли на гарному образі.

„Мамо, моя мамо!“ прошептала вона, але так, ніби хотіла тими словами притулитися до неї.

При мурі, напроти вікна, стояла відчинена хата з троці; розвалилася. Перед нею городова лавка, майже ціла зеленю оповита. Перед хатою мусіла колись бути партія високопенних рож; а тепер звисали вони як зівяле гилля з безбарвних пнів, міжтим як долонь, під ними, центофолії, безчисленим цвітом покриті, розсівали кругом на трави-мурави свої облітаючі листки.

Дівчинка сперла рамена на лавку при вікні, а бороду на свої руки і сумовитими очима дивилася в долину.

„А ти тут, Несі?“ почувся лагідний, старечий голос, і голови дитини пестливо доторкнулася рука.

Це непомітно підійшла стара служниця. Дитина повернула голову і глянула на неї втомленим поглядом. „Анно,“ сказала вона, „колиб мені знов вільно було піти до городу бабуні!“

Стара нічого не відповіла, сціпила тільки уста і кілька разів покивала притакуючо головою. „Ходи, ходи!“ сказала тоді. „Як ти виглядаєш! Це вони незабаром прийдуть, твій батько і твоя нова мати!“ Сказавши це взяла дитину в свої обійми і гладила й уклдала її волосся і суконку. — „Ні, ні, Несхен! Ти не можеш плакати; це, кажуть, добра і гарна паня; ти любиш гарних людей.“ В тій хвилині, заторохтів повіз на вулиці. Дитина здригнулася; стара взяла її за руку і скоро потягнула з покою. — Прийшли ще в пору, заки повіз заїхав, а обі служниці відчинили вже входові двері. —

Слова старої служниці справдилися. Сороколітній мушина, в котрого поважних чертах лица можна було легко пізнати Несиноного батька, зсадив з повозу молоду, гарну паню. Її волосся і її очі були майже такі темні, як волосся і очі дитини, її пасербиці, можна-б було гадати, що це була її рідна мати, колиб тільки була трохи старша. Ввічливо здоровилася, а очі її питливо розглядалися кругом, але муж попровадив її скоро в хату, в долішні покої, де її привітав запах цвітухих рож.

„Тут заживемо разом,“ сказав він, саджаючи її в мягкому кріслі, „не виходи з цього покою, поки не заспокоїшся в твоїм новім гнізді.“

Глянула сердечно на нього. „А ти! — чи не лишишся біля мене?“

„Приведу тобі що найціннішого має наша хата.“

„Так, так Рудольф! А де вона дівалася доси?“

Але він уже вийшов був з покою. Перед його очима не скрилося, що Несі, як вони над'їзжали, ховалася за старою Анною, а тепер, коли її, ніби загублену, знайшов у сінях, підніс її на руках у гору і ніс у кімнату.

„Отсе тобі й Несі!“ сказав, ставляючи дитину на килим, біля ніг гарної мачухи; потім, ніби мав якесь друге діло, вийшов; хотів, щоби вони сам-на-сам познайомилися з собою.

Несі звільна випрямилася і мовчки стояла перед молодою панею; обі гляділи собі в очі непевно й питливо. Остання, приймаючи приязне відношення як річ самоозрозумілу, взяла дитину за руки і сказала поважно: „Знаєш мабуть,

що я тепер твоя мати, — Агнес, будемо добре з собою?”

Несі глянула на боки.

„Але я можу казати тобі, мати?” спитала несміло.

„Певно, Агнес, кажи, як хочеш, мамо, або мати, як тобі подобається!”

Дитина стурбовано подивилася на неї і відповіла прибито: „Говоритиму мати!”

Молода жінка зирнула і впялила свої темні очі в ще темніші дитини.

„Мати, а не мамо?” спитала.

„Моя мама померла,” сказала тихо Несі.

Ніби не хотючи, руки молодої жінки відтрутили від себе дитину; але вона зараз таки притягнула її сильно до своєї груди.

„Несі,” сказала, „мати і мама це-ж те саме!”

Але Несі нічого не відповіла; вона покійну все кликала „мамо”.

Розмова скінчилася. Господар знов увійшов і побачивши донечку в обіймах молодої дружини вдоволено всміхнувся.

„А тепер ходи,” сказав весело, простягаючи до неї руку, „і як хозяйка перейми цілу хату!”

І вийшли разом; ішли крізь долішні покої, крізь кухню і пивницю; потім широкими сходами на верх до великої салі і до менших кімнат і кімнаток, здовж коридора по обох боках сходів. Вечоріло; молода жінка що-раз то сильніше хилилася на рамя свого мужа, ніби з кожними дверми, котрі перед нею відчинялися, більший тягар лягав на її плечі; що-раз то коротче, одним звуком, відповідала вона на його весело пливучі слова. Врешті, коли зупинилися перед дверми до його робітні, замовк і він і підніс її голову, що мовчки похилилася на його плечі.

„Що тобі, Інес?” — сказав, „ти не тішишся!”

„Чому-ж би ні. Я тішуся!”

„Так ходи!”

Коли відчинили двері, озарило їх лагідне світло. Крізь західне вікно просвічувало золотаве сяєво вечірного сонця, котре як раз тоді стояло за корчами малого города.

— В тім сяєві глядів зі стіни гарний образ покійної; під ним, на матовім золоті рами, лежала як жар свіжа, червона рожа. Молода жінка несвідомо вхопилася рукою за серце і мовчки гляділа на любий повний життя образ. Але муж обняв її сильно своїми раменами і казав:

„Колись вона була моїм щастям, а тепер будь ним ти!”

Притакнула, мовчала, — їй бракувало віддиху. Ах, ця покійниця, — вона ще жила, і для обох їх не було місця в цім домі!

І як перше, коли тут була Несі, озвався у великому городі від півночі сильний голос пса.

Лагідною рукою попровадив муж молоду свою жінку до вікна в той бік. „Подивись туди!” сказав.

В долині, на стежці, кругом великого муравника, сидів чорний Найфундландець; перед ним стояла Несі і одною із своїх чорних спліток волосся рисувала перед його носом що раз то менші колісця. Пес відкидував голову назад

і гавкав, Несі сміялася і починала забаву наново.

І батько, дивлячись на ту діточу роботу, мусів сміятися; але молода жінка біля його не всміхалася, — і понад ним ніби чорна хмара пролетіла.

„Коли-б так вона її мамою була!” погадав він собі; а в голос промовив: „Це наш Неро, його тобі теж треба пізнати, Інес; він і Несі — це добрі товариші, ця потвора дозволяє навіть впрягати себе до її візка з ляльками.”

Глянула на його. „Тут так багато всього,” сказала ніби розсіяно, „щоб я собі лиш раду дала!”

„Інес, ти мрієш! Ми і дитина, дім такий малий, як лиш можливо.”

„Як лиш можливо?” повторила беззвучно, а очі її бігли за дитиною, котра тепер з псом круги муравника бігала; нагло, як у тривозі, підносячи свій зір на мужа, закинула руки на його шию і просила: „Тримай мене сильно, помагай мені! Мені так тяжко!”

Д. б.

ЗМІСТ 4-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	49
ГАЙНРІХ ГАЙНЕ ПОСЕРЕДНИКОМ МІЖ НІМЕЧЧИНОЮ І ФРАНЦІЄЮ — ПРОФ. ДР. МАКСА І. ВОЛЬФА	50
ЩОБ БУТИ НАЦІЄЮ	52
АРНЕ ГАРБОРГ — БОГДАНА ЛЕПКОГО	54
ІСТОРИК І СУЧАСНИК — ІВ. КРЕВЕЦЬ- КОГО	55
БІДА З НАЗВАМИ	56
ЛІТЕРАТУРНА МОВА МАЛИХ НАРОДІВ	57
ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА І ЧЕСЬКА КО- ЛОНІЗАЦІЯ В ЗАКАРПАТТЮ	58
ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ — З. К.	58
БІБЛІОТЕКА КАМАРОВА	59
КІНЕЦЬ НІМЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТ- СЬКОГО КАЛЕНДАРЯ	59
АФОРИЗМИ	59
КУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА У БЕРЛІНІ	60
ЧИСТОТА МОВИ	60
НАЦІОНАЛЬНІСТЬ	61
НОВІ ВИДАННЯ „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ — З. К.	61
НАШ ФЕЙЛЕТОН	61
ЛИСТУВАННЯ	61
НАДІСЛАНІ КНИЖКИ І ЖУРНАЛИ	61
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	61
„СЯ“ — ВОЛОДИМИРА БИРЧАКА	62
VIOLA TRICOLOR — ТЕОДОРА ШТОРМА	62
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом
С. Томашівського

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культуного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 1-го ЗШИТКА:

Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпряни-ни. Гійом Левассер де Боплан — І. Боршак. Ретра — З. Кузелі. Легенда — Б. Лепкого. Рідний Улик — Р. Кіплінга.

ЗМІСТ 2-го ЗШИТКА:

Чорний рік в історії Німеччини. З галицької трагедії. У народу дідичної мудрости в політиці. Руїна європейської цивілізації? — І. Кривецького. Марко Бовчок — Б. Лепкого. Російські історичні журнали в 1922—1923 рр. — І. Кривецького. Культурне життя Радянської України в 1923-ім р. — Л. Волоха. Рідний улик — Р. Кіплінга. На Святий Вечір — Б. Лепкого.

ЗМІСТ 3-го ЗШИТКА:

Політична хроніка. За рідну школу. Ватрослав Ягіч — З. Кузелі. Відродження національно державної думки в українській історіографії — І. Кривецького. Державоспосібність української демократії. Отто Бравн — Б. Лепкого. Музична культура — З. К. Тростина — А. де Віні. З тихих драм великого міста — Б. Л.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

ОПОВІСТКИ КОШТУЮТЬ:

Ціла сторінка	80 марок	1/4 сторінки	25 марок
1/2 сторінки	45 марок	1/8 сторінки	15 марок
один рядок	0,40 марок		

Гроші й матеріяли слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slovo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Гарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на наше конто в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.

„ЗОЛОТІ ВОРОТА“

Альманах Січових Стрільців

Редагував Комітет під проводом Івана Кедрина-Рудницького

35 аркушів великого формату (4^о) появиться з початком лютого
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ В БЕРЛІНІ

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА:

I. Передмова від Редакції.

II. Січові Стрільці.

Воєно-історичний нарис. Написали:

- I. частину — Василь Кучабський;
 - II. частину — генерального штабу генерал-хорунжий Марко Безручко.
- Е. Коновалець.** Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.
- В. Старосольський.** До ідеологічної історії стрілецького руху.
- В. Кедровський.** Початки організації української армії.
- М. Лозинський.** Українська державність за Гетьмана Г. Скоропадського.
- М. Капуєтянський.** Світова війна і наша визвольна боротьба.
- В. Садовський.** Армія і нація.
- В. Сальський.** Армія. (Національна, регулярна і демократична армія підставою української державности.)
- I. Бочковський.** Національні легіони в історії визвольних змагань поневолених націй.
- М. Возняк.** Визвольна легенда.
- М. Галуцинський.** Значіння геройської традиції.
- I. Кристякевич.** Біла Церква (історичний нарис).
- Ілько Борщак.** Початки української військової дипломатії.

III. Літературна частина.

- Остап Грицай.** Лицарству України (вірш).
- Марко Черемшина.** Туга (опов.).
- Дзвірко Леонард.** О, рідний краю мій... (вірш). Переклав Мих. Рудницький.
- Моріс Метерлінк.** Геройство (опов.). Переклав Мих. Рудницький.
- Василь Пачовський.** У квадраті смерті (вірш).
- Осип Маковей.** Із записок учасника світової війни. (Оповідання з ілюстраціями).
- Уот. Уйтман.** Бийте! Бийте! Баркани (вірш).

- Проєпер Меріме.** Добуття редути (опов.). Переклала М. Струтинська.
- Ольга Кобилянська.** „Зійшов з розуму...“ (опов.).
- Детлєф фон Лілієнкрон.** Спомин (вірш). Переклав Остап Луцький.
- Юліян Опільський.** Яничари (1907) (оповід.). Думки Наполсона.
- Томас Гарді.** Легенда з 1804 (оповід.). Перекл. Роман Гайдук.
- Роман Купчинський.** Дума про смерть Хведора Черника (вірш).
- Клим Поліщук.** Лицар абсурду (Із днів сучасного). Оповідання.
- Михайло Рудницький.** Герою впавши в бою (вірш).
- Густав Фльюбер.** Сцена з французької революції. Перекл. Мих. Рудницький.
- Ол. Бабій.** Прийдуть до Вас...
- Богдан Лепкий.** Хочу побачити її (опов.).
- Еміль Вергарн.** Сьогодні (вірш). Перекл. Остап Луцький.
- Джаозе Марія де Гередія.** Вечір по битві (вірш). Перекл. Мих. Рудницький.
- Антін Крушельницький.** Смішний епізод (Правдива історія з недавнього минулого). (Опов.)
- О. Олес.** Сон під Крутами (вірш).
- В. Гюго.** Мазепа. Вірш у перекладі Мих. Рудницького.

IV. Важніші дати й випадки з життя й діяльності Січових Стрільців.

Резстр старшин Січових Стрільців.
Список полеглих С. С.

V. Некрольоги.

VI. Бібліографічний відділ.

В. Дорошенко. Січове Стрільцтво в літературі. (Бібліографічний огляд літератури до історії Січових Стрільців.)

VII. Список ілюстрацій.

Зміст.

Книжка багато ілюстрована й матиме коло 200 ілюстрацій в тексті; обгортку, вінети, заставки, ініціали й кінцівки роботи ар. мал. **Павла Ковжуна**; крім цього відбитку Памятної Медалі Українських Січових Стрільців, 9 великих кольорових образів **I. Іванця**, **Л. Перфецького** й **П. Холодного** (м. и. Повстання у Києві, Смерть Черника, Баталістичні образи, портрет Мазеши), 7 великих табльо з фотографічними знімками а) Стрільцької Ради в різні часи; б—г) визначніших підстаршин Армії У. Н. Р.; д) деяких підстаршин Січових Стрільців; е) деяких визначніших старшин Галицької Армії і є) деяких полеглих чи померлих Січових Стрільців; 29 воєнних плянів та нарисів і т. д.

Книжка коштуватиме:

в картоні дол. 15.—
в оправі „ 25.—

в полотняній оправі дол. 35.—
люкс. видання, опр. в півшкірок „ 50.—